

ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ

ԱՐՄԱՆ Ապրոյ, Բագրատունի իշխանը, զոր հաճոյքն ունիմ ներկայացնելու այս ինքնակենդանագրով, պէտք չէ իր ինչ տեսակ մարդ ըլլալը դատել զէմքի այս սպառնալից գիծերէն. ինք իմ հանչցած ամենէն հեզ ու բարի մարդն է. թէ իր մէջ վեհանձն ու կակուղ հոգի մը կայ կը զգացուի անկից՝ որ — իմ կարծիքիս համեմատ — խոհեմու թեան համար ուզած է կեղծել այդ հոգիի այսպիսի ակնոցաւոր դժման զէմքի մը ֆիզիքական երեւոյթին տակ: Իր բարքն ու բնութիւնը շատ հաճեալ են, վեհ, կըրթեալ, զգուշաւոր նոյնպէս և ազնուական ու անկեղծ: Ահա բուն իր յանցանքն և թերութիւնը որ, աւանդ, կը հիւսացնեն զինքը նորոյթի հանդերձանքէն և մերթալ մենակեաց մը կը դարձնեն:

Երբ ծանուցուեցաւ Ապրոյ իշխանին անձնական փոքրիկ ցուցահանդէսը, նորանշան դէպք մը նկատուեցաւ շատերէն. մենակեացը յեղակարծուց կ'ելլէր իր Բոզլիւրդի նկարչական ու լոյն ամարանոցէն և քաղաք կը բերէր իր նկարներն՝ որոնք հոն զիւրը ֆուստած էին այնքան ատեն, և միայն մէկ քանի անգամ ցոյց տրուած բարեկամներու կամ արուեստագէտներու:

Ասիկա արդեօք անձնասիրութեան զարթոյժ մըն էր, սնապարծութեան մարմնջ

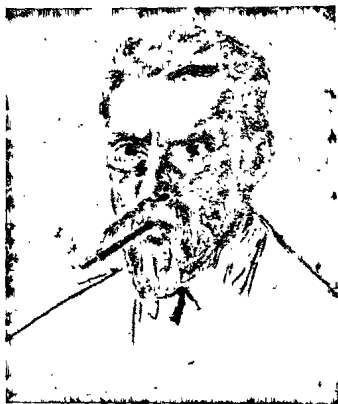
մը թէ համբաւին հաստատութեան ապաւանս փափաք մը: — Եւ ոչ մին: Այս պատկերներուն և բնակարաններուն համեմատ գրեթէ խոնարհ ցուցահանդէսը ուրիշ անգամներ իսկ տեղի ունեցած էր, Մորելիի ու Բալիծիի օրերուն, որոնք իր վարժապետն ու բարեկամն եղած էին. նոյն

ատեն վիճուեցաւ անոնց վրայ, քննադատուեցան ու գնահատուեցան: Այն ատեն լաւ զգացումներն, արուեստագէտներու համեմատութիւնը, վարպետներուն վրայ ունեցած յարգանքը բան մը կ'արժէին, ինչպէս նաև իրենց մտքի յղացումներուն բարձրութիւնը. այս բաներու համար Ապրոյ ևս մեծարուած ու սիրուած էր: Բազմաթիւ նամակներ, գրուած Մորելիէն, որ կը հետեւէր Ապրոյի զարգացման և կը յարգէր անոր նկատման:

Բազիրը՝ աչքիս առջև ունիմ: Ահա յոյժ յայտարար նամակ մը զոր գրած է իր սիրելի աշակերտին՝ Լիւստրա, ուր իր ճամբորդութեանը պարապոյ ժամերը կ'անցընէր:

Ամենասիրելի Ուսում

Օրերէ ի վեր կը փափաքէի ձեզմէ լուր առնել և այս մասին բարեկամներուս ալ հարցուցի. ինծի այս միայն կրցան ըսել թէ Լիւստրա էր: Բայց ես մագնիսական ձգողութիւն ունիմ և երբ մտածութիւնս սևեռեմ բանի մը վրայ՝ զայն

Արամ Ապրոյ — իմ քննադատ

ինձի կը քաշեմ. սակայն թէ այս զօրութիւնս մինչև որ հետաւորութեան կարող էր հասնիլ, չէի գիտեր. հիմայ կը հաւատամ թէ այս մագնիսական ոյժս վերջացած է. զի այժմ կրցայ ձեր ուշադրութիւնը ձգել իմ վրաս և ինձի ձեզմէ նամակ մը ստանալու միջոցառութիւնը պատահանց. — ամենագեղեցիկ նամակ մը իմ հեռաւոր բարեկամէս:

միւլու համար անոնց հետ՝ զոր մեր երիտասարդ քաջ արուեստագէտները կը նկարեն հոս Զէֆիրնար արդեօք երկար տտեն Սկովտիա մնալ դղեակներու շրջափութին մէջէն ստեղծելու այն երանգը՝ որ ծառայէ իբր խորքի գոյն խարտեաչ գլուխներուն... խարտեաչ գլուխ մը նկարելը դիւրին է. բայց եթէ մէկն ուզէ գոյներով արտայայտել բոլոր այն բանաստեղծութիւնը՝ զոր

Արսլամ Ապրոյ — Գիսսիժէժ

եթէ քիչ մ'աւելի խաղաղ ժամեր ունեցած ըլլայի արուեստանոցիս մէջ՝ ձեզի աւելի շատ գրած պիտի ըլլայի. բայց ես միշտ տառապեալ մըն եմ հազարաւոր ընդդիմադիր իրերէն իմ արուեստին, որ սակայն իմ ամբողջ կեանքս կը կազմէ:

Դուք գեղեցիկ տիկին մը նկարելու հետ էք. հիմայ արդէն աշխատութեան վերջն հասած պիտի ըլլաք. և եթէ համբերութիւնն ունեցած էք ընելու՝ ինչ որ ինձի ըսիք՝ ապահով շատ գեղեցիկ գործ մը արտադրած պիտի ըլլաք:

Նկարեցէք այն հրեշտակներու գեղեցիկ գլուխներն՝ որոնց կը հանդիպիք ճամբաներուն վրայ, նկարեցէք ու հոս դրկեցէք, հակոտնեայ մը կազ-

կրնայ ներշնչել՝ երբ դնեմք զայն բուն իր խորհրդանշան մէջ, կարծեմ միայն Սկովտիոյ դղեակներէն միոյն մէջ կարելի է այս բանաստեղծութիւնը գտնել: Ես չեմ կարող երեակայել Մալուինայի կամ Ֆինկայի դիմագիծերը. բայց միշին դարու իշխանագուն տիկնոջ մը... օրինակ՝ Կոստիվայինը, կրնամ գուշակել:

Բոլորքուն կիւքեր արտայայտել առանց կարմիր գոյնի՝ կարծեմ հոգին միայն կը սիրէ, իսկ մարմինը չի մասնակցիր այն զգացման:

Սիրելի Արսլան, դեռ սրբան առեն հոտ կը մնաք, ե՛րբ կու գաք Նաբոլի: Թեւեմա ինձի Պաղեստինէն տարազներու գեղեցիկ լուսանկարներ յղեց, բայց ես երբեք չեմ յազներար անոնցմով

և զեռ ուրիշներ ալ կը փափաքիմ ունենալ: Ինչ կ'ուզէք, ինչ որ արեւելեան է կը բարձրացնէ հոգիս ու զիս լաւ վիճակի մէջ կը պահէ:

Ղրկեց նաև իր մէկ պատկերին մեծ լուսանը՝ կարը, վերջին նկարած կտաւը պիտի ըլլայ և կը ներկայացնէ հոռվմայեցի տիկնոջ մը Տիբերիս իջնելը: Նաւավարին զլուխը ամենա՝ գեղեցիկ է. իսկ կամուրջին գերաններուն շարքը՝ սքանչելի է:

Զուարճացէք, աշխատեցէք ու փիչ մը սիրեցէք ալ ձեր լիճերդ:

ընաւ չթերացաւ, պատկանելով հաստաւ տուն՝ բայց զժրախտաբար արհամարհուած վաղեմիութեան, (այս նորոյթի յատկանիշ բառով կ'ուզեմ որակել անցեալ դարու դրութիւնը, բառ մը՝ որ նաև ցոյց կու տայ պակաս մտայնութիւն մը և ձեռի շքեղ խեղճութիւն մը) — իր ընտրութիւններն և ոճը կ'ըսէի, կ'անջատեն զինք այն մեծախօս խմբակէն՝ որ այժմ ճիգեր կ'ընէ ու դիրք մը կը ջանայ առնել, և մինչ

Արուսեմ Ապրոյ — Սղրադֆորդ օմ Առն

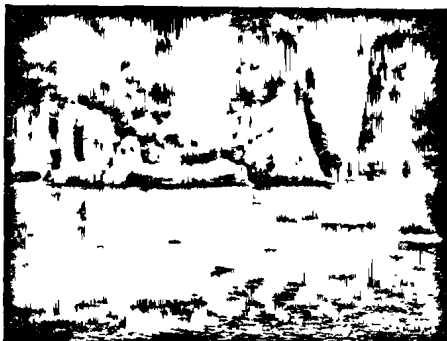
(Այն ճամբան՝ ուսկից Շեքսպիր պիտի անցնէր իւր խօսեցեալին երբայլու համար)

Իշխանն Արուսեմ Ապրոյ այն արուեստագէտներէն է՝ զոր ընաւ չին սաղրած շողմարար քննադատութեան փառաբանութեան և սքանչացման ածականները, ածականներ՝ զոր հիմայ քննադատութիւնը այնքան դիւրաւ մէկուն և միւսին շուայլելու գէշ ունակութիւնն ունի: Իր գերազաս ընտրութիւնները, իր ոճը, որոնց համար ունեցած ակնածու հաւատարմութեան մէջ

նոր Արուեստի մը համար օրէնքներ կը հրատարակէ, այսու կը պատրաստէ նաև այն գեղեցիկ նորութեանց արժանավայել վախճանը:

Յետոյ Ապրոյ ծնաւ այնպիսի ժամանակ մը՝ որ արուեստն ունէր իր շուրջը ուսման կանոնաւոր հրահանգումը, և իբր նոր ի պատիւ և ի պաշտպանութիւն, խիստ և բացատրուած ուսուցման գերազանցու-

թիւնը: Արուեստից Կաճառն ալ ունեցաւ եռանդուն և աշակերտները մղել զհոգոյ իր բարախումները: Դեռ պատանի, Ապրոյ վարժապետին՝ որ միանգամայն խորհրդաւոր, Հաստատութեան աշակերտն եղաւ, ծող միտք մ'էլ ու նորութիւններ հնարող.

Արսլամ Ապրոյ — Բողիլիբոյի ծովը
(Փնտ և Մարգարիտա բազուէիմ)

ուր՝ ի միջի այլոց՝ կ'ուսուցանէին Մանչինելի և Ռուոյ. յաճախեց նաև համալսարան, կրթական դասախօսութեանց անպակաս գտնուելով, ուր բարեսիրտն Սեդդեմպրիին իր պարզ և հաճելի խօսքերով երիտասարդներու սրտին մէջ արծարծ կը

ապա սկսաւ առանձին աշխատիլ ու իր անդրանիկ գործերուն մէջ արտայայտեց՝ ինչ որ իր ազնիւ և մշակեալ մտքի մակարդէն սկսած էր կազմուիլ՝ նոյնազգեստ հանդերձաւորուելու համար: Այս վերակոչող ու նկարչական շարադրութեանց մէջ իմացական մարդը չկրցաւ ծածկուիլ:

Արսլամ Ապրոյ — Ուշիոյ
(Ճեմովայի մօտ)

պահէր գեղեցիկ իրերու, պատմութեան ու հայրենիքի սէրը: Յետոյ երկար ատեն յաճախեց Մօրեկլիին արուեստանոցը, այս

բորզութիւնները այս նախադասած նիւթերը կարճեցուցին. ճամբորդութիւններէն ծնունդ առին յաջող կերպով անմի-

ժերում կ'ըսէր Մօրեկլիին թէ «տեսայ ձեր աշակերտին մէկ նկարը՝ որ պատմութեան էջ մըն է»։ Պոննա Ապրոյի մէկ կտուր կը նկատէր եչանատր նկար մը և արժանի մեծ ուշադրութեան: Հին կեանքի այս խանդավառ վերակոչմանց արուեստին մէջ զազաթնակէտին հասաւ իր Հոովմայեցի հիպոստոսի յաղաթկատրոսքին ի Միխիզայայ նկարով, և առջի պահուն թուեցաւ թէ Ապրոյի միայն այդ գերեզմանական տեսարանները բաւական էին Բայց ճամ-

շական գործերն, որւնցմով արուեստագէտը ցոյց տուաւ թէ ճշմարտին ու բնութեան մերձենալով չէր կրնար երբեք անով յազննալ ինչ որ ինք այս անսպառ ու անկեղծ աղբիւրներէն հաւաքեց, մեծ մասամբ ժողովեց ու դրաւ ցուցահանդէսի՝ որ հիմայ զոցուելու վրայ է, և սակայն իր կեանքին պատմութեան և իր ուրախութեան մեծագոյն մասը կը կազմէ։ Այս ցուցահանդէսն է որ ճշմարիտ յաջողութիւն մ'եղաւ մեր բարեկամին, և իրեն

իր անձին՝ որ երբեք արուեստն իբր անօգուտ բան չ'նկատեց։

*
*
*

Ապրոյի պատկերներուն ու ջրանկարներուն վաճառումը յիսուն հազար լիւրայի մօտ հասոյթ մը հայթայթեց Մարգարիտա Թագուհի Մանկապարտէզին։ Անա արուեստագէտի մը և զարմանասքանչ մարդու մը կատարած բարեբարութիւնը։

Ապրոյեան ցուցահանդիսի մէկ ամկիւմը Ազգային ամալսանոցի մէջ

է որ ես ալ այս տողերս կը նուիրեմ։ Արուեստը — որ մի է և կ'ուզէ որ սիրենք զինք խանդավառ սրտով, սորովինք խոնարհութեամբ, մշակենք իրեն արժանի լոին վիճակի մէջ և ուսումնասիրենք զինք իր ամենանշանաւոր և անկորնչիլ օրինակներուն մէջ — արուեստն ունեցաւ և դեռ ունի Ապրոյ իշխանով ազնիւ և մարտւր բարեկամ մը. այս ազնուական մարդը, որ դեռ պատանի՝ ուզեց արուեստով զբաղցնել իր միտքը, զայն իր կեանքին նախադասելի աշխատանքն ըրաւ։ Ապրոյ իր ցուցահանդէսով արուեստէն ուրիշ սիւնփանք մըն ալ խնդրեց, այսինքն թէ ան նախագահէ բարեգործական մարմնոյ մը և նպաստէ անոր, և այսպէս կրկնակի վարձատրութիւն ըլլայ

Մարգարիտա Մանկապարտէզը հաստատուեցաւ 1878ին իբր Բողիլիբոյ գիւղակին ծաղկոց. 1883ին բարեգործական աւելի բարձր և ընդարձակ նպատակով, որոշուեցաւ հոն ժողովել Նաբոյի գաւառին որբերը։ Ապրոյ մեր օրերուս առջինն եղաւ որ մտածեց 14-18 տարեկան պատանիները զրկել քաղքին գործատուններն՝ արուեստ սորվելու համար։ Շահածնուն կէսը խնայողութեամբ իրենց համար կը պահուէր։ 1889ին մանկապարտէզն ունեցաւ տարեկան 18,000 լիւրայի հասոյթ մը. արդէն 1888ին Լուիս Դիւլարդոյ, Պելճիոյիոգոյի Դուքսերէն, կտակած էր տարեկան 11,000 լիւրայի հասոյթ մը, հաւանելով որ բարձրանայ նաեւ Բարոյական մարմնոյ աստիճանին։

1913ին Անկեկանոցն իրը իրեն նոր կայան ունեցաւ փոքրիկ վանք մը, Միհրէլի կամարին քով, ունկից հաւատաւոր կուսանները ելլելէն թիչ վերջ Անկեկանոցը հաստատուեցաւ: Անոր նախագահ եղաւ, և տակաւին է, իշխանն Արսւան Ապրոյ Բագրատունի. իրեն խորհրդական և մատակարար են նաբոլիցի շատ մը ազնուականներ, և իր եռանդը դեռ երբեք նուազած չէ:

1589ին Նիգողէրայի կրօնաւոր եղբայր մը, Եղ. Մարչէլլոյ Փոսսադարոյ, հիմնեց

բայց նոյն գործնական հնարագիւտ մըտքով, և գուցէ աւելի մեծ ու անշահախնդիր եղբայրսիրութեամբ, որովհետեւ կը մերկանայ միանգամայն իր ամենաախրելի առարկաներէն՝ արուեստի գործերէն, որ իր ամբողջ կեանքն եղան ու սրտին գոհունակութիւնը, անոնց պտուղը նուիրելու իր փոքրիկ պաշտպանեալներուն:

1922 Յուլիս Ս. ՏԻ ԶԻՆՈՄՈՑ

Թրգմ. Հ. ԿԻՐԵՂ ՔԵՊԱՐԵԱՆ

Արսւան Ապրոյ — Գիլլարմէի լճակիմ մօտ

այն հաստատութիւնը՝ որ յետոյ եղաւ նշանաւոր «Աղքատանոցն Յիսուսի Բրիտտոսի», կոչուածը, և ուր կ'ըսուի թէ երաժշտութեան մէջ հրահանգուած ըլլալ ճիւղմպադիսդա Բէրկոլէզի, ինք գիշեր ցորեկ կը հաւաքէր աղքատ ու թողուած տղաքը. կը տանէր Աղքատանոց և անոնց կու տար ուտելիք ու ճնանալու տեղ: Իբր անոնք աշխատութեան ատակ ըլլալին՝ կը յղէր կօշկակարներու, գուրպայագործներու, տաղձագործներու՝ արուեստ սորվելու համար, և անոնց վարպետները օրական բան մը կը վճարէին Աղքատանոցին: Հիմայ ալ ճիշտ այսպէս կ'ընէ Ապրոյ, առանց գուցէ տեղեկութիւն ունենալու այն հինգ հարիւրի հիմնարկութեանց նկատմամբ,

Ստորեւ կը գնեմ մէկ քանին այն նամակներէն՝ որ ուղղուած են իշխանին իր կազմած ցուցահանդէսին առթիւ, և որոնց մէջ նշանաւոր արուեստագէտներ ու բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, ինչպէս Նաբոլի քաղքին զաւառապետն ու քաղաքապետը, կը յայտնեն իրենց սքանչացումն և յարգանքը արուեստագէտ և միանգամայն բարեբաւ Ապրոյ իշխանին: Այս նամակները ցոյց կու տան թէ ինչպէս իշխանին համեստ ղեմքը պայծառացած էր իր ինքնամփոփ քնակարանին մէջ մեծամեծներու փայլով և թէ ինչպէս իր շնորհագեղ և անպաճոյճ արուեստը հմայած էր ականաւոր նկարիչներ:

Հ. Կ. Ք.

Նաբոլի 13 ապրիլ 1922

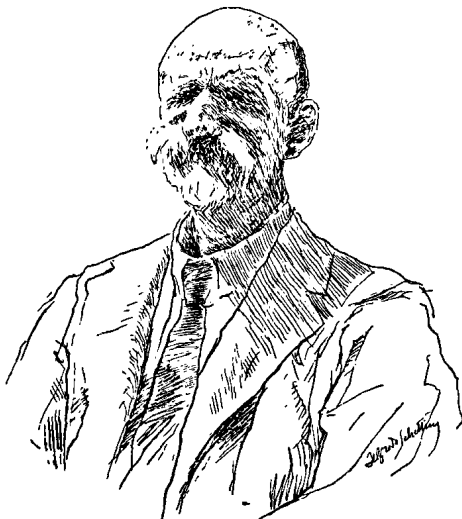
Մեծապաշտառ իշխան

Կը ճանչնայի ու կը զնահատէի Ձեր լուսաւոր
և կըթեալ միտքը. բայց մտքէս իսկ չէր անցնէր
թէ Դուք միանգամայն ստոյգ և մեծ արուես-
տագէտ մ'ըլլաք: Ձեր նկարներուն ցուցադրու-
թիւնը ամենախօսուն յայտնութիւններէն մին է
իրապէս իտալական արուեստին:

Խնդրեմ ուրեմն հաճիլ իմ ամենախոր ու կեն-
դանի հիացմանց արտայայտութիւնը:

Անձնանուէր
ԳԱՐԱՌԱՊԵՏ ՆԱՐՈՒԻ

է թէ Ձեր արուեստագէտի ու բարերարի կեանքը
ինչպիսի բարձր զգացումներ ներշնչած է. և ես
պարտք կը համարիմ այն բոլորին համար՝ զոր
դուք անսպառ հաւատքով կատարեցիք բարե-
գործական ունէ նպատակաւ, յայտնել Ձեզ իմ և
քաղքիս Հոգաբարձութեան հաճութիւնն և զոհու-
նակութիւնը, առիթ առնելով այս պարագայն՝
որ պսակը կը կազմէ կեանքի մը, օրինակելի
կերպով նուիրուած հանրային բարոյն, ար-
տայայտութեամբ արուեստի մը՝ որ միանգամայն
բարձր է և զգուշացող դիրքաւ շուրջուած դրուա-
տիքէ:

Արսլան Ապրոյ — փորձ

Նաբոլի 26 ապրիլ 1922

Մեծապաշտառ իշխան

Մարդասիրական գործը՝ զոր դուք այնքան
տարիներէ ի վեր կը կատարէք մեր քաղքին մէջ,
որ պատին ունի ունենալու զՁեզ իր քաղաքա-
ցիներու դասին մէջ, հիմայ վերստին կը պայ-
ծառանայ նոր լուսով Ձեր վերջերս կատարած
գործին միջոցաւ, որ ազնիւ խանդավառու-
թեամբ կը միացնէ արուեստը բարերարութեան:

Այն ցուցահանդէսը՝ որ իրեն ձգեց գիտակից
հիացողներու խուռն բազմութիւն մը՝ ապացոյց

Հաճեցէք, Մեծապաշտառ Տէր, ընդունիլ իմ
անկեղծ մեծարանաց շնորհ զգացումները:

Ա. ՀԵՐԵՄԻՅԱՆ
ԳԱՐԱՌԱՊԵՏ ՆԱՐՈՒԻ

Նաբոլի 9 ապրիլ 1922

Ամենասիրելի իշխան

Ինծի զմայլման ժամ մը հայթայթեցիք հրա-
ւիրելով զիս Ձեր նկարներու ցուցահանդէսին,
և կ'ուզեմ փութով շնորհակալ ըլլալ:

Դուք միշտ իշխան մըն էք, նոյնպէս (և գուցէ

ամենէն անկի) Զեր արուեստին մէջ. ինչպիսի՜ անկեղծութիւն, որքան ուժգնութիւն և ընտիր ճաշակ: Բոլոր պատկերներուն վրայ ալ սքանչացայ, բայց վրաս անշնչելի տպաւորութիւն կատարողն եղաւ Մոնզուորի — Արողգա տիկնոջ գնած նկարը: Անտառոտ լեռներու այն դարձաւորին մէջ մարդ կ'ապրի, կը քալէ ու կը զգայ սնկաստաններու և մշկահոտ ծանրութիւնը: Նաւութիւնը: Վերջապէս կատարեալ հրաշալիք մըն է որ ցոյց կու տայ Զեր մէջ՝ անմահապէս, ընտիր ու մեծ արուեստագէտ մը:

Կեցցէք Սիրելի իշխան: Գիտէի թէ կտրիճ նկարիչ մըն էք, բայց այս աստուրնէ ասաջ կ'անգիտանայի իրապէս Զեր ծանրագին՝ մանաւանդ թէ ազդեցիկ արժէքը:

Հանցեցէք իմ այս աղքատին՝ բայց ինքնաբերական խօսքերս, ոչ թէ իբր քաղաքավարական պարզ բառեր — վասն զի կարող չեմ այնպիսի բանել, բլու — այլ իբր անկեղծ արտայայտութիւն իմ կենդանի և խոր հիացմանս:

Սրտագին ողջոյններ Զեր անձնանուէր

Ն. ՏԱՍՏՈՒՐԱՅԷ

Նաբոյի 12 մայիս 1922

Աս Նորին Բարձրորիւնն
Իշխան Արայան Ապրոյ

Հոովմէն ի դարձիս՝ ուր կը գտնուէի բաւաւ կան ատենէ ի վեր, իմացայ թէ նկարներու ցուցահանդէս մը կայ Ազգային Մամարեցին մէջ: Եւ որովհետեւ սիրող եմ արուեստի գործը, բու՜ պարտք համարեցայ այցելութիւն մը տալ:

Կը կարծէի գտնել հոն գանազան արուեստաւ, գէտներու գործերը, սովորական «Երկամանայ»ի մը նկարները: Մեծապէս զարմացած մնայաւ րուեստի սքանչելի հաւաքածոյին վրայ, և այն ատեն է որ տեղեկացայ Զեր վրայցը թէ՛ իբր արուեստագէտ և թէ իբր մարդասէր: Յուցաւ հանդիսի վերջին հինգ օրերն էին, և օր մ'իսկ չթերացայ երթալու՝ զարմանալու և ուսումնաւ, սիրելու համար այնքան մեծ գործեր:

Բարձրապատիւ Տէր, երբեք չեմ շողորթեմ ձեզի, և խղիւղեմ որ Դուք ալ պարզ դուտատի. մի տպաւորութիւնը չկրէք, եթէ ուժգին խանդաւառութեամբ արտայայտեմ Ձեզ իմ անհուն սքանչալումս Ձեզի պէս մէկու մը՝ որ գիտէ Արուեստի միջոցաւ վսեմ բաներ գործել և գեղեցիկ բաներ ստեղծել:

Եւ որպէս ի՞նչ կարենամ պատին ունենալ անձնապէս իսկ յայտնել Ձեզ իմ յարգանքներս նշանդէս և սքանչալումս, ինչպէս և այն առթիւ,

կ'ախորժիմ յուսալ թէ Դուք պիտի ուզէք ցոյց տալ ինծի, ո՞ր գիտէ ուրիշ ինչպիսի՜ զմայլելի գործեր, կը խնդրեմ Զեր Բարձրութենէն՝ զիջանիլ և թոյլ տալ ինծի այցելել Ձեզ:

Ներեցէք, Բարձրապատիւ Տէր, իմ հետաքրքրութեանս, արուեստի մեծ սիրողի մը հետաքրքրութիւնն է, և որով կ'ախորժիմ պատրել զիս թէ պիտի կարեկցիք:

Ընդունեցէք, Մեծապայծառ Տէր, իմ բարձր և կենսածու համարմանս ամենամագրոր արտաւայտութիւնը:

Անձնանուէր

ՅՈՎՍԷԳ ԳՐԱՊՈՒՅԵՐ

Արսլամ Ապրոյ — ֆորձ

Սիրելի իշխան

Մեծապէս կ'ուրախակցիմ Ձեզ. Զեր ցուցահանդէսը սքանչելի հաստատութիւն մըն է կամքի և խիստ անկեղծութեան դաս մը ձեռնածու երկտասարդներու, ո՞ր գիտէ թէ լսելի պիտի կաւրենայ ըլլալ: Կարծեմ թէ զարգացեալ հասարակութիւնը ցոյց տուաւ ըմբռնած ըլլալ անոր բարձր նշանակութիւնը՝ առատօրէն գնելով: Զրանկարները մասնաւորապէս նշանակելի են, զուցէ որովհետեւ արագութիւն պահանջող այդ արուեստը բռնադատած է Ձեզ ազատօրէն գոր-

ծի դնել Զեյր յանկարծաբանողի ձեռքերը՝ զորս իւղաներկ պատկերներու մէջ խիստ կերպով սանձած էր: Արդիւնքն եղած է զմայլելի վայելչութիւն մը և շնորհք: Կեցցէ՛ք ի բոլոր սրտէ:

Զեյր
Ս. ՖԵՐԵՐԷ

Շնորհակալ եմ այն հանոյթին՝ զոր քու առողջ և պարզ արուեստը ընձեռեց իմ ծերացած զգայնութիւնս:

ՌԵՊԵՐՈՅՈՒՆ ՊԵՐՍԵՆՈՅ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ

Ա.

Բանասիրական շարժումը

Իւրաքանչիւր ազգի լեզուն հարստացնելու, զրականութիւնը մշակելու, բարբառները հետազօտելու և պատմութեան աղբիւրներն ուսումնասիրելու համար անհրաժեշտ է հանդէս հանել դարերի փոշիների մէջ անյայտ մնացած հին ձեռագիրները, պատմական անտիպ յիշատակարանները, զրական անձանթ գանձերը:

Այսպէս էր հնչում 19-րդ դարի կիսին Գերման բանասիրական զրականութիւնը: Այդ ձայնը արձագանգում էր զօրեղ, հոժկու կոչով, Դա ժամանակի լոգունքն էր, բանասէրների դաւանանքը:

Ամէն տեղ, քաղաքակիրթ բոլոր երկիրներում, արձագանգում էր կուլտուրական այդ իղէան:

19-րդ դարի կիսին, Գերմանիայում, անտիպ նիւթերի մշակութիւնը զրեց կանոնաւոր հիմքերի վրայ և 50—60 տարւայ ընթացքում զարմանալի առաջդիմութիւն արեց:

Գերմանիայից բանասիրական շարժումն անցաւ Ֆրանսիա, այնտեղից էլ Ռուսաստան, ապա բոլոր լուսաւոր ազգերին:

Էւ այն մեզանում էլ նոյն կուլտուրական կոչը, նոյն զրական շարժումը:

Գրաւոր անմշակ նիւթերի հրատարակութիւնը նոր լոյս պիտի սփռէր հայ

կուլտուրայի պատմութեան վրայ: Այդ նիւթերի ուսումնասիրութիւններն արժէքաւոր էին ոչ միայն հայ ժողովրդի զրական — կուլտուրական պատմութեան տեսակէտից, այլ և համաշխարհային քաղաքակրթութեան պատմութեան տեսակէտից: Բայց ինչ էր ներկայացնում մեզանում բանասիրական զրականութիւնը:

Շատ աղքատիկ մի պատկեր:

Դեռ նոր էինք ընդ զարթնում: Դեռ նոր էինք սովորում, որ պէտք է ուսումնասիրել, հետազօտել, ընկել ոչ միայն մեր հին և միջնադարեան զրական — կուլտուրական կեանքը, այլ և մեր պատմական անցեալի անտիպ գանձերը:

Այդ հսկայական և ծանր աշխատանքն ընկնում էր գլխաւորապէս հայ բանասէր — բանահաւաքների վրայ: Ամէն ինչ սպասում էր նրանց անխնայ և տոկուն պրպրտումներին, հետախուզող, քրքրող մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւններին, նրանց երկաթէ համբերութեանը, խորաթափանց հայացքին ու մտքին:

Ունէինք ժամանակի կրակով վառած բանասէրներ — Գէորգ Ավէրդեան, Ռսկան Յովհաննէսեան, Սլուանձոտան: Ունէինք Վենետիկի և Վիեննայի գիտնական — բանասէր վարդապետները, որոնք հասկանում էին բանասիրութեան հրամայողական պահանջը, բայց չունէինք պիտեմատիկ, կենդանի գործունէութիւն:

Այսպէս կամ այնպէս՝ մեզանում բանասիրական գիտակցութիւնն սկսեց 40-ական թւականներից: Այն ինչ որ դարերի ընթացքում արճամարած էր, փոշիների ներքոյ ընկած, սկսեց մեծ խնամքով հաւաքւել և մշակւել: Ջանազան պարբերական հրատարակութիւններում — «Բազմավեպ», «Մասիս», «Կոռնկ», «Արժաւէտ», «Կոռնկ» և այլն, լոյս տեսան հայ ժողովրդի կուլտուրական — զրական կեանքի անտիպ էջերը: Նոյն իսկ հրատարակեցին ուսանձին գրքոյկներ. 1852 թ. Մոսկւայում Գ. Ավէրդեան լոյս ընծայեց տաղանդաւոր քնարերգակ Սյայաթնովայի անտիպ դավթարը: 1855-9 թ. Ռսկան Յով-